

ภาค ๓ การ ผสาน แนวคิด

บทที่ ๖

การ ผสาน แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

ระหว่าง

แบบตะวันตกกับแบบพุทธ

๑ ความนำ

ก่อนที่จะกล่าวถึง ตัวเนื้อหา ของบทนี้ ควรจะได้ทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “ผสาน” ก่อน ซึ่งพจนานุกรมฯ อธิบายว่าหมายถึง ทำให้เข้ากันสนิท อันที่จริงการที่จะทำให้แนวคิดสองระบบที่ตั้งอยู่บนคนละพื้นฐานความคิดเข้ากันได้สนิทมิใช่ทำได้ง่ายนัก ทั้งนี้ เพราะโดย หลักแห่งการผสาน มิใช่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ “ดูดกลืน” หรือครอบงำความคิดของฝ่าย แพ้ตามหลักการต่อสู้แข่งขันที่ว่า ผู้ชนะจะต้องได้ทั้งหมด (The winner gets all.) ซึ่งการ ผสานในลักษณะนี้จะไม่เป็นไปตามความสมัครใจ ไม่เข้ากันได้สนิทจริง และยิ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาในภายหลังได้ แต่ในขณะเดียวกันการผสานก็มีได้หมายถึง การ ประนีประนอม (compromise) ที่ตั้งอยู่บนหลักแห่งการ ได้บ้างเสียบ้าง (get a little, give a little) การผสานในความหมายนี้เป็นเพียงสิ่งที่ศาสตราจารย์เสนท์ ฯ เรียกว่า การผสานแบบ ขอไปที^๑ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นการครั้งคราวเท่านั้น ส่วนพระธรรมปิฎก ก็ไม่เห็น ด้วยกับการผสานแบบประนีประนอม โดยท่านได้เสนอทัศนะไว้ในบทความเรื่อง “พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑” ว่า

การประนีประนอม หรือ compromise ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้ดีอย่าง แท้จริง เพราะมันไม่ทำให้เกิดการประสานกลมกลืนที่จะสนิทเข้าเป็นอันเดียวกัน มันไม่ใช่ เป็น เอกภาพ การประนีประนอมก็คือ การที่แต่ละฝ่ายต้องยอมเสียบางอย่างเพื่อให้ตนได้บ้าง หรือ เพื่อจะได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ต่างฝ่ายจึงต้องยอมเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงมี ความรู้สึกจำใจอยู่ในตัว^๒

แต่คำว่าผสานในที่นี้จะอยู่ในลักษณะที่ คริสต์มัส ฮัมฟรี (Christmas Humphrey) กล่าว ว่า “ไม่ใช่เป็นการออมชอมอย่างขอไปที หากแต่เป็นความสมเหตุสมผลอันนุ่มนวล หลีกเลียงทั้ง ความคลั่งลัทธิและความเฉื่อยชาด้วยความระมัดระวังเท่าๆกัน แล้วก้าวเดินต่อไปโดยปราศจาก ความเร่งร้อน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้าน แต่ทว่า(เป็นการก้าวเดินต่อไป)โดยไม่หยุดยั้ง”^๓ การผสานในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็โดยใช้กระบวนการแห่งการใช้ปัญญาพิจารณา

ไตร่ตรองเพื่อหาจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละฝ่าย ว่าในระบบแนวคิดนั้นมีจุดบกพร่องส่วนใดบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการก้าวไปให้ถึงจุดหมายที่ต้องการ แล้วพยายาม เปิดใจให้กว้าง เพื่อพิจารณาหาจุดเด่นจากอีกระบบแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำมาช่วย เติมเต็ม เพื่อที่จะใช้ “ตัว” เติมเต็ม นั้น เป็นสะพานเชื่อมต่อสองระบบแนวคิดเข้าด้วยกัน แล้วสามารถที่จะช่วยให้ก้าวไปถึงจุดหมายที่ต้องการได้ การผสมผสานตามความหมายนี้จึงดำเนินไปด้วยความสมัครใจ ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย และต่างก็ตระหนักในคุณค่าของกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การผสมผสานเป็นไปอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และยั่งยืนถาวรกว่า

ในการผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกเข้ากับกระบวนทัศน์แบบพุทธ จะได้แยกออกพิจารณาใน มุมมอง ต่างๆดังนี้

- ๑ มุมมองเกี่ยวกับ *อุดมการณ์และวิธีบรรลุอุดมการณ์ของชีวิต* กับสิทธิมนุษยชน
- ๒ มุมมองเกี่ยวกับ *เงื่อนไขปัจจัย* แห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ *แนวทางแก้ไข*
- ๓ มุมมองเกี่ยวกับ *ระบอบการเมืองการปกครอง* กับสิทธิมนุษยชน
- ๔ มุมมองเกี่ยวกับ *ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์* กับสิทธิมนุษยชน
- ๕ มุมมองเกี่ยวกับ *หลักแห่ง “สิทธิ” กับหลักแห่ง “เมตตา”* กับสิทธิมนุษยชน
- ๖ มุมมองเกี่ยวกับ *ความคิดความเชื่อเรื่อง “อัตตา”* กับสิทธิมนุษยชน

ซึ่งจะได้กล่าวแต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

๒ มุมมองเกี่ยวกับ *อุดมการณ์และวิธีบรรลุอุดมการณ์ของชีวิต* กับสิทธิมนุษยชน

ตามแนวคิดแบบตะวันตก ถือเอาอุดมการณ์ของชีวิตแบบ *สุขนิยม (Hedonism)* คือถือว่าความสุขสบายด้านเนื้อหนังมังสาเป็นสิ่งประเสริฐสุดที่ชีวิตควรแสวงหา ซึ่งแนวคิดแบบนี้สอดคล้องกับโลกทัศน์ทางปรัชญาแบบ *วัตถุนิยม (Materialism)* ที่ถือว่าความสุขสบายดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสามารถแสวงหาวัตถุ แก้วแหวน เงินทอง มาบำรุงบำเรอกายให้ได้มากที่สุด ฉะนั้นเมื่อคนในสังคมใดมีโลกทัศน์ในเชิง “*บริโภคนิยม*” แบบนี้ ก็จะพยายามแสวงหา วิธีการเพื่อบรรลุอุดมการณ์ ดังกล่าวในลักษณะของพวกเขา *ธุรกิจนิยม* และพวก *ทุนนิยม* กล่าวคือ มองการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในลักษณะของการลงทุน การแสวงหาผลประโยชน์ และการกระเสือกกระไร มากกว่าที่จะคบหากันด้วยน้ำใจไมตรีที่แท้จริง ในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น มักจะคำนวณผลประโยชน์ออกมาเป็นเงินเป็นทองก่อนว่า น่าจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมากน้อยเพียงใด ประกอบกับปรัชญาของการดำเนินธุรกิจนี้ในสังคมแบบนี้เป็นไปในลักษณะเสรีนิยม คือรัฐปล่อยให้ปัจเจกชนต่อสู้แข่งขัน

กันในเชิงธุรกิจอย่างอิสระเสรี โดยที่รัฐไม่เข้าไปแทรกแซง หรือพยายามแทรกแซงน้อยที่สุด การที่รัฐดำเนินการในลักษณะนี้แม้จะดูเสมือนว่ารัฐไม่เข้าไปละเมิดสิทธิของปัจเจกชนก็ตาม แต่ถ้ามองอีกมุมหนึ่งจะกลายเป็นว่า เปิดโอกาส ให้ปัจเจกชนใช้เสรีภาพละเมิดสิทธิกันเองอย่างกว้างขวาง เข้าทำนองที่ว่าใครถือ “สายป่านยาวกว่า” เป็นผู้ที่ได้เปรียบ ส่วนผู้ถือสายป่านสั้นกว่าเป็นผู้เสียเปรียบ และก่อให้เกิดค่านิยมแบบปลาใหญ่กินปลาเล็ก หรือใครมีอี่ยวสาวได้สาวเอา นั่นเอง

ถ้าจะพิจารณา อุดมการณ์และวิธีบรรลุดมการณ์ของชีวิต ตามกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนาดูบ้าง จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาสอนให้แสวงหาความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตเช่นกัน แต่คำว่า “ความสุข” ตามคติของพุทธศาสนามีได้เน้นความสุขสบายด้านร่างกายแบบของตะวันตก หากแต่เน้นความสงบทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า “นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ - สุขอื่นใดจะยิ่งกว่าความสงบไม่มี” ส่วนวิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุดมการณ์ดังกล่าว มิใช่กระทำโดยการแสวงหาวัตถุหรือแก้วแหวนเงินทองมาบำรุงบำเรอกายให้เต็มทีแบบของตะวันตก หากแต่กระทำโดยการพยายามลด ละ หรือกำจัดกิเลสภายในจิตของตนให้น้อยลง หรือถ้าทำได้ถึงขั้นสูงสุดก็ต้องหมดสิ้นไป แล้วจะทำให้จิตนั้นเข้าถึงภาวะสงบที่แท้จริง ดังที่เรียกกันว่าบรรลุนิพพาน หรือสำเร็จเป็นพระอรหันต์ อันเป็นอุดมการณ์ของพุทธศาสนานั้นเอง

อย่างไรก็ตาม บนเส้นทางแห่งการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน พระองค์ทรงสั่งสอนหลักการดำเนินชีวิตประสาทางโลกไว้ใน ทิฆมชาณสูตร โดยที่ โกปิยบุตร ชื่อ ทิฆมาณู ได้ทูลถามพระองค์ว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นคฤหัสถ์ยังบริโภคนาม อยู่ครองเรือน นอนเบียดบุตร ใช้จันทน์ในแคว้นกาสิ ยังทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยังยินดีเงินและทองอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมที่เหมาะสมแก่ข้าพระองค์ อันพึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในภายภาคหน้าเถิด

พระพุทธองค์ทรงชี้แนะวิธีดำเนินชีวิตให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันและในภายภาคหน้า ว่า ในกาลชาติปัจจุบัน (ทิฆฐธัมมิกัตถะ) ให้ปฏิบัติตามหลักธรรม ๔ ประการ คือ อุกุฐานสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพการงาน, อารักขสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยความพยายามที่จะรักษาทรัพย์ที่หามาได้, กัลยาณมิตตตา ให้ถึงพร้อมด้วยการเลือกคบคนดีเป็นมิตร และ สมชีวิตา ให้ถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีพอย่างเหมาะสม คือไม่ฝืดเคืองและฟุ่มเฟือยเกินไป ส่วนในกาลภายหน้า(สัมปรายิกัตถะ) ได้ทรง

สั่งสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรม ๔ ประการ คือ สัทธาสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยความเชื่อมั่นศรัทธา เช่น เชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้จริง, สีลสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยการรักษาศีลโดยการงดเว้นความชั่วทางกายและทางวาจาทุกชนิด, จาคสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาค โดยการสละปันทรัพย์สินของให้แก่เพื่อนมนุษย์อื่นตามสมควร และ ปัญญาสัมปทา ให้ถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีปัญญา เห็นความเกิด ความดับ รู้ซ้ำแรกกิเลสเพื่อให้ถึงซึ่งความดับทุกข์

นอกจากนี้ในตอนท้ายของพระสูตร ยังได้กล่าวถึงวิธีดำเนินชีวิตให้สำเร็จประโยชน์สุขทั้งในกาลปัจจุบันและในกาลภายหน้าไว้อีกด้วยว่า

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทางสัมปรายกัตถ-ประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าวมานี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา อันพระพุทธ-เจ้าผู้มีพระนามอันแท้จริง ตรัสว่าน่าสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือประโยชน์ในปัจจุบันนี้ และความสุขในภายหน้า บุญ คือ จาคะ นี้ ย่อมเจริญแก่คฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้^๕

ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดแบบตะวันตกมี มุมมอง เกี่ยวกับ อุดมการณ์และวิธีบรรลุดุติการของชีวิต แตกต่างจากกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนา โดยที่ของทางตะวันตกมุ่งแสวงหา ความสุขอันเกิดจากการมีวัตถุ และแสวงหาวัตถุโดยวิธีแข่งขันกันอย่างเสรีแบบทุนนิยม ในขณะที่กระบวนทัศน์แบบพุทธสอนให้มนุษย์แสวงหาวัตถุเท่าที่จำเป็นเพียงเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เดือดร้อนลำบาก ทั้งนี้เพื่อความมีสุขภาพและใช้สุขภาพนั้นแสวงหาความสงบทางด้านจิตใจ ฉะนั้นถ้าจะนำเอาแนวคิดทั้ง ๒ ระบบนี้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์และวิธีบรรลุดุติการแบบตะวันตกนอกจากจะไม่ช่วยแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริงแล้ว ยังมีส่วนก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิดังกล่าวอย่างไม่เว้นสิ้นสุดอีกด้วย ทั้งนี้เพราะถ้าตราบไต่ ที่มนุษย์ถูกปลูกฝังให้ถือเอาวัตถุเป็นใหญ่แล้ว ขึ้นชื่อว่าวัตถุย่อมมีจำนวนจำกัด เมื่อต่างคนต่างอยากได้สิ่งที่มีจำกัด ก็ต้องต่อสู้ แก่งแย่ง แข่งขัน และพยายามเอารัดเอาเปรียบกันด้วยกลวิธีต่างๆเพื่อให้ได้วัตถุดังกล่าวนั้นมา ตราบนั้น ก็จะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของกันและกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่ถ้าจะปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ให้โน้มน้อมมาสอดคล้องกับกระบวนทัศน์แบบพุทธมากขึ้น โดยให้ยึดค่านิยมแบบบริโภควัตถุเพียงเท่าที่จำเป็น แล้วเน้นความสงบสุขด้านจิตใจให้มากขึ้น จะทำให้มนุษย์เข้าอกเข้าใจ มีความเห็นอกเห็นใจ และหันหน้าเข้าหากันมากขึ้น ก็จะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้มากขึ้นและแก้ได้อย่างยั่งยืนถาวรกว่าอีกด้วย

๓ มุมมองเกี่ยวกับ *เงื่อนไขปัจจย* แห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนและแนวทางแก้ไข

(๑) มุมมองตามแนวคิดแบบตะวันตก : ตามแนวคิดแบบตะวันตก ค่อนข้างจะมีมุมมองที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ แบบวัตถุนิยม ในแง่ที่ถือว่า *เงื่อนไขปัจจย* ภายนอก (ระบบ) เป็นตัวกำหนดมนุษย์ คือถือว่าคนจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม คำว่า “สภาพแวดล้อม” ในที่นี้หมายรวมทั้งสภาพทางด้านร่างกายของเขาเอง เช่น ความอดอยากหิวโหย หรือทุกข์ทรมานเจ็บปวด, สภาพบริเวณรอบๆ ที่อยู่อาศัย เช่น ช่องโหลภณี สนามม้า บ่อนการพนัน แหล่งยาเสพติด, สภาพทางด้านการเมือง เช่น การปกครองด้วยระบอบเผด็จการปกครองด้วยความไม่เป็นธรรม ไม่เปิดให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครองนั้น, สภาพทางด้านเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอย่างมาก เช่น คนกลุ่มหนึ่งร่ำรวยและเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย ในขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่งอดอยากแร้นแค้นจนแทบไม่มีจะกินและแทบไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติใดๆ ได้เลย และสภาพทางด้านสังคมที่มีการแบ่งแยกชนชั้น มีการเอาเปรียบกดขี่ ข่มเหง รังแกกันในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

เพราะฉะนั้นในทัศนะของ พวกวัตถุนิยม จึงถือว่าถ้าเมื่อใดที่คนตกอยู่ภายใต้ สภาพแวดล้อม ที่ไม่ติดงกล่าว จะทำให้คนไม่ติดตามไปด้วย ถ้าอยากให้เขาเป็นคนดีจะต้องขจัดสภาพแวดล้อมที่เลวออกไป และปรับปรุงให้กลายเป็นสภาพแวดล้อมที่ดี แล้วคนจะดีเอง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนก็เช่นกัน คือมองว่าปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ล้วนเกิด *เงื่อนไขปัจจย* ภายนอก (ระบบไม่ดี) คือมองว่าผู้ใช้อำนาจการปกครอง (รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ) ที่ใช้อำนาจเกินขอบเขต ใช้อำนาจตามใจชอบ ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง จึงทำให้ละเมิดสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองอยู่เป็นประจำ ในส่วนของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองเองก็พยายามที่จะคิดกันแต่เพียงว่าจะทำอย่างไรจึงจะหาหนทางปกป้องผู้อื่นมิให้ล่วงละเมิดสิทธิของตน แต่ไม่ค่อยจะได้คิดในมุมกลับบ้างว่าทำอย่างไรจึงจะได้ชื่อว่าตัวเราเองก็ไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

วิธีแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน จะเป็นไปในทางที่สอดคล้องกับสาเหตุแห่งปัญหา คือคิดแก้ที่ *เงื่อนไขปัจจย* ภายนอก(แก้ที่ระบบ) กล่าวคือพยายามหาทางกำจัดการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมจากผู้ปกครองให้มากที่สุด เท่าที่มีการปฏิบัติกันอย่างเป็นทางการและยอมรับกันเป็นสากลในปัจจุบันคือ การที่ทางองค์การสหประชาชาติได้ประกาศเชิญชวนให้บรรดารัฐสมาชิกทั้งหลายได้ตกลงร่วมกันเพื่อสร้างกลไกและมาตรการต่างๆ ขึ้น โดยประกาศให้มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นไว้ แล้วเชิญชวนให้ชาติต่างๆ ปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น พร้อมๆ กันนี้ก็ได้พยายามที่จะจัดตั้งองค์กรต่างๆ ขึ้นเพื่อทำการตรวจสอบติดตามและประเมินผลดูว่ายังมีชาติใดที่ยังล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่หรือไม่

หน้าที่ของคนในวาระนี้ คือ

ประกอบหน้าที่เหมือนข้อ ๑, ๒ และ ๓ ของคนในวาระพราหมณ์ นอกจากนี้ตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ยังกำหนดว่าในกาลวิบัติ อนุญาตให้วาระกษัตริย์ประกอบอาชีพอื่นได้ เช่น อาชีพครูอาจารย์ ทำพิธีบูชาขวัญ การกุศล ทำกสิกรรมและการค้าขาย ที่ทำเหมือนพราหมณ์ไม่ได้ เพียงอย่างเดียว คือการรับทำบุญจากผู้มีจิตศรัทธา

คนในวาระแพศย์ถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติ คือ

- ๑ เฉลียวฉลาดในการแลกเปลี่ยนสินค้า
- ๒ มีความรู้ความชำนาญในการคำนวณ
- ๓ จงรักภักดีต่อพรหม
- ๔ นับถือคนในวาระพราหมณ์และกษัตริย์

หน้าที่ของคนในวาระนี้ คือ

ตามปกติพวกวาระแพศย์จะประกอบอาชีพกสิกรรมและการค้าขาย แต่ถ้าในกาลวิบัติ อนุญาตให้ประกอบอาชีพอื่นได้ตามกาลเทศะ แต่ต้องเป็นอาชีพสุจริต

คนในวาระศูทรถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติ คือ

- ๑ มีความสงบเสงี่ยมเจียมตน
- ๒ ไม่เฉื่อยชา ตลบตะแลง หรือคดโกง
- ๓ ทำตัวเองให้เป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งร่างกายและจิตใจ(เหมือนคุณสมบัติของพราหมณ์ข้อ ๔)
- ๔ จงรักภักดีต่อพรหม (เหมือนของพราหมณ์ ข้อ ๑๐)
- ๕ ไม่ลักขโมย
- ๖ มีความเห็นสุจริต ไม่คิดคดทรยศต่อใคร (เหมือนของพราหมณ์ ข้อ ๑๑)
- ๗ เคารพนับถือคนในวาระที่สูงกว่า

หน้าที่ของคนในวาระนี้ คือ

ตามปกติพวกนี้ต้องเป็นทาส คนรับใช้ หรือกรรมกรทั้งหลาย เช่นเป็นคนล้างส้วม คนกวาดถนน กรรมกรแบกหาม เป็นต้น

๓ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ : จากการศึกษาพราหมณ์สอนว่าชั้นวรรณะของมนุษย์เป็นไปตามพรหมลิขิต ฉะนั้นกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ทางสังคมก็ตกอยู่ภายใต้พื้นฐานคติความเชื่อนี้ คือ คนในแต่ละวรรณะสัมพันธ์กันบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าคุณค่าและศักดิ์ศรีของชีวิตไม่เท่าเทียมกัน คนในวรรณะสูงได้เปรียบในทุกด้าน คนในวรรณะต่ำเสียเปรียบในทุกด้าน แม้กระทั่งในเรื่องของความรักหรือ สิทธิแห่งการมีครอบครัว เพราะห้ามแต่งงานระหว่างคนต่างวรรณะ มิเช่นนั้นลูกที่ออกมาจะเป็น จันทรกาล หรือ หินชาติ คือมี

คำนึงว่าจะละเมิดสิทธิของผู้อื่นบ้างหรือไม่ เป็นต้น ฉะนั้นการที่จิตของแต่ละคนไม่ตีนี้เอง ที่เป็นสาเหตุแห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่แท้จริง

วิธีแก้ปัญหาดังกล่าว จะต้อง เริ่มต้นจากภายใน คือ การฝึกอบรมจิตใจบุคคลให้รู้สำนึก และวางแผนในสิทธิเสรีภาพของตนเองก่อน แล้วต่อมาก่อฝึกให้แผ่แผ่ความรู้สึกห่วงหาอาทรในสิทธิเสรีภาพนั้นไปยังคนที่ใกล้ชิดและรักห่วง และต่อมาก็แผ่ไปยังคนอื่นๆ ทั่วไป และท้ายที่สุดก็แผ่ให้แม้กระทั่งคนที่เราโกรธเกลียดหรือเคยเป็นศัตรูกัน ว่า ถ้าตัวเราเอง รู้สึกรักและห่วงหาอาทรในสิทธิเสรีภาพของตนปานใด บุคคลอื่นที่เรารักห่วง คนทั่วไป หรือแม้กระทั่งคนที่เราโกรธเกลียด ก็รู้สึกรักและห่วงหาอาทรในสิทธิเสรีภาพของเขาปานนั้นเช่นกัน เมื่อคิดและเห็นได้เองดังนี้ ก็จะเลิกเบียดเบียนสิทธิเสรีภาพของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งจะเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อใดที่เรา รักษาตนเอง ให้ดีแล้ว จะได้ชื่อว่า รักษาผู้อื่น ด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ทำตนนี้แหละให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดีอันสมควรก่อน จากนั้นจึงค่อยพรา้สอนผู้อื่น, บัณฑิตไม่ควรมีข้อบกพร่อง ถ้าพรา้สอนผู้อื่นฉันทใด ก็ควรทำตนฉันทนั้น”

ดูกรจุนทะ ผู้ที่ตนเองจมอยู่ในโคลนเลนอันลึก จะช่วยจุดยกคนอื่นที่จมอยู่ในโคลนเลนอันลึก ขึ้นมาได้ฉันนี้ ข้อนี้มีใช้ฐานะที่จะเป็นไปได้

ผู้ที่ตนเองไม่จมอยู่ในโคลนเลนอันลึก จะช่วยจุดคนอื่นที่จมอยู่ในโคลนเลนอันลึกขึ้นมาฉันนี้ ข้อนี้จะเป็นฐานะที่เป็นไปได้

ผู้ที่ตนเองมิได้ฝึก มิได้อบรม ยังไม่หายร้อนกิเลส จักฝึก จักอบรม จักทำให้คนอื่นหายร้อนกิเลส ข้อนี้มีใช้ฐานะที่จะเป็นไปได้

ผู้ที่ตนเองฝึกแล้ว อบรมแล้ว ดับร้อนกิเลสแล้ว จักฝึก จักอบรม จักทำให้คนอื่นหายร้อนกิเลส ข้อนี้เป็นฐานะที่เป็นไปได้”

เมื่อนำแนวคิดทั้ง ๒ ระบบนี้มาเปรียบเทียบกันดูจะเห็นได้ว่า ของทางตะวันตก ค่อนข้างจะกระเตื้องไปในทางกะเกณฑ์บังคับเหมือนกับมาตรการทางด้านกฎหมาย คือมีคำประกาศแห่งปฎิญญาออกมาเชิญชวน มีองค์กรคอยทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบดูแลและประเมินผล มาตรการในลักษณะนี้จะบรรลุผลได้ก็ต่อเมื่อแรงบีบบังคับจากภายนอกนั้นมีพลังอำนาจมากเพียงพอที่จะจูงใจให้ผู้ละเมิดมีความหวั่นเกรงและยอมทำตาม แต่ถ้าเมื่อใดที่แรงบีบบังคับจากภายนอกลดลง และระบบการตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพพอ ก็จะลดแรงจูงใจที่จะช่วยให้ทำตามลง และจะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นมาได้อีก ส่วนมาตรการแบบของพุทธเป็นมาตรการเสริมสร้างวินัยให้แก่ตนเอง ให้รู้เอง เห็นเอง และ

ถ้ากล่าวโดยหลักการของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงถือว่าเรื่องกำเนิดที่มาของโลกและมนุษย์เป็นเรื่อง “อจินไตย” คือเรื่องที่ไม่ควรคิด เพราะคิดแล้วไม่สามารถที่จะช่วยให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้ อย่างไรก็ตาม ในอัครคัมภีร์สูตร พระองค์ทรงอธิบายเกี่ยวกับกำเนิดที่มาของโลกและมนุษย์ให้แก่ วาเสฏฐสามเณร และภราทวาสสามเณร ซึ่งเป็นมาณพในวรรณะพราหมณ์ที่มาบวชในพุทธศาสนา โดยมาณพทั้งสองคนได้เล่าถึงคำดำหนิของพวกพราหมณ์ที่มีต่อมาณพทั้งสอง ว่า ละวรรณะที่ประเสริฐ เกิดจากพรหม เป็นทายาทแห่งพรหม มาเข้ารีตในวรรณะที่ต่ำกว่า มาเข้าเป็นพวกสมณะศิรัชะโล้น เมื่อได้ทรงฟังเช่นนี้พระพุทธองค์จึงทรงอธิบายว่า พวกพราหมณ์เหล่านั้นโกหกที่อ้างว่าถือกำเนิดมาจากโอษฐ์ของพรหม ที่แท้แล้วก็กำเนิดมาเหมือนคนทั่วไป โดยทรงกล่าวว่า

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาสะ ก็ตามที่ปรากฏอยู่แล คือนางพราหมณ์ทั้งหลายของพวกพราหมณ์ มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกกินนมอยู่บ้าง อันที่จริงพวกพราหมณ์เหล่านั้นก็ล้วนเกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น... เขาเหล่านั้นกล่าวดูพรหม และพูดเท็จ ก็จะประสบแต่บาปเป็นอันมาก^๙

นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงอธิบายถึงกำเนิดที่มาของสัตว์ทั้งหลายว่าสัตว์ชนิดต่างๆถือกำเนิดขึ้นมาโดย ๔ วิธี คือ ชลาพุชะ(ถือกำเนิดในครรภ์), อัณฑชะ(ถือกำเนิดในไข่), สังเสทชะ(ถือกำเนิดในแก้วโคลและสิ่งโสโครก) และโอปปาติกะ(ถือกำเนิดโดยการอุบัติขึ้นเอง) ส่วน “สัตว์จำพวกมนุษย์” จัดอยู่ในประเภท ชลาพุชะ คือถือกำเนิดในครรภ์มารดา โดยที่พระองค์ทรงอธิบายกระบวนการเกิดตามธรรมชาติ ของมนุษย์ไว้ใน มหาตัตถหักขยสูตร ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมารดาบิดาอยู่ร่วมกันด้วย มารดามีระดูด้วย(ไข่สุก) ทารกที่จะมาเกิดปรากฏด้วย เพราะความประสมพร้อมกันแห่งปัจจัย ๓ ประการนี้ ความเกิดแห่งทารกจึงมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดาย่อมรักษาทารกนั้นด้วยท้องเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง เมื่อล่วงไปเก้าเดือนหรือสิบเดือน มารดาก็คลอดทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นด้วยความเสี่ยงชีวิต และเลี้ยงทารกผู้เป็นภาระหนักนั้นซึ่งเกิดแล้วด้วยโลหิตของตนด้วยความเสี่ยงชีวิต^{๑๐}

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณา กระบวนการเกิดตามธรรมชาติ ของมนุษย์ตามที่กล่าวนี้ จะเห็นว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็น ชาติ ชั้น วรรณะใด ย่อมอยู่ภายใต้ กระบวนการเกิดตามธรรมชาติ แบบเดียวกัน ไม่มีใครแตกต่างไปจากใคร นอกจากนี้พระองค์ยังทรงอธิบายเกี่ยวกับกำเนิดที่มาของโลกและมนุษย์ และ การสมมติเรียก มนุษย์แต่ละหมู่เหล่าไว้ใน อัครคัมภีร์สูตร ความว่า^{๑๑}

ชัยชนะและประกาศเอกราช, สถานการณ์การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในฝรั่งเศส เกิดจากประชาชนไม่พอใจการปกครองระบบฟิวดัล และการใช้อำนาจตามอำเภอใจของพระมหากษัตริย์ จึงพร้อมใจกันต่อสู้จนได้รับชัยชนะ และจัดให้มีคำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมืองฝรั่งเศส ส่วนสถานการณ์การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในอัฟริกาใต้ เกิดจากคนขาวรังเกียจเหยียดหยามคนดำราวกับไม่ใช่คน จึงพยายามสร้างกำแพงกันสายเลือดผ่านทางนโยบาย “อะปาร์ทได์” จนนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ อย่างกว้างขวาง

จากสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้สังคมตะวันตกคิดว่าถ้าจะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ได้ จะต้องแก้ที่ระบบ คือล้มเลิกระบอบการปกครองที่ให้อำนาจสิทธิขาดแก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจการปกครองตามใจชอบเพียงฝ่ายเดียว แล้วเปลี่ยนมาเป็นระบอบการปกครองที่ให้อำนาจแก่ทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกกันว่าการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย นั่นเอง แต่ครั้นเมื่อในสังคมของแต่ละประเทศเหล่านั้นเปลี่ยนมาเป็นระบอบการปกครองดังกล่าวนี้แล้วก็ตาม แต่สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร นี่ย่อมเป็นการแสดงว่าเพียงแต่การเปลี่ยนรูปแบบการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว โดยที่ เนื้อหา ของการปกครองยังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หรือ“ตัวคน”ยังไม่ดีพอ ก็จะไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ ถ้าจะแก้ปัญหานี้ให้ได้ฝ่ายปกครองจะต้องไม่ใช้วิธีการปกครองแบบมุ่งอำนาจและไม่เป็นธรรม แต่จะต้องมุ่งความรักความเมตตาต่อกัน ดังคำกล่าวของฟูอัด อัจามิ (Fouad Ajami) ที่ว่า “การไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไม่ใช่การเมืองแบบมุ่งอำนาจ หากแต่ควรจะเป็นการเมืองแบบมุ่งต่อความรักและความเมตตาจิตต่อกัน”

ถ้าพิจารณาสถานการณ์แบบเดียวกันนี้ในหลักคำสอนของพุทธศาสนาดูบ้าง จะเห็นได้ว่าในดินแดนชมพูทวีปสมัยก่อนหน้าพุทธกาลมีการปกครอง ๒ ระบอบใหญ่ๆ แพร่หลายอยู่ก่อนแล้ว คือ ระบอบราชาธิปไตย กับระบอบสามัคคีธรรม (ดู บทที่ ๕ ข้อ ๒.๕) ในฐานะแห่งความเป็นศาสนา พระพุทธเจ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของทางฝ่ายอาณาจักรได้ จะทำได้ก็เพียงแต่ประดิษฐ์หลักธรรมคำสอนให้เหมาะกับการปกครองแต่ละระบอบเท่านั้น โดยในระบอบราชาธิปไตยทรงสั่งสอนหลักแห่งจักรวรรดิวัตรธรรม ราชสังคหวัตถุธรรม และหลักทศพิธราชธรรมเป็นหลัก ส่วนในระบอบประชาธิปไตย ทรงสั่งสอนโดยเน้นหลักอปริหานิยธรรม เป็นหลัก นอกจากนี้ยังได้ทรงอธิบายเกี่ยว

กับ การใช้อำนาจอธิปไตย หรือการใช้อำนาจการปกครอง ๓ แบบ คือ แบบอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย^{๑๐} (พึงแยก ระบอบ การปกครองกับ การใช้อำนาจ การปกครอง ออกจากกัน)

คำว่า “อัตตาธิปไตย” หมายถึง การใช้อำนาจการปกครองโดยยึดถือความคิดเห็นของตน เป็นใหญ่ ซึ่งอาจจะใช้ไปในทางดีหรือเลวก็ได้ เช่น ถ้าคำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเป็น สำคัญ ก็จะใช้อำนาจอย่างระมัดระวังและถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเพื่อมิให้เสื่อมเสีย เกียรติและศักดิ์ศรีของตน แต่ถ้าคำนึงถึงแต่สิทธิและผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องเป็น สำคัญ ก็จะใช้อำนาจไปในทางที่สนองผลประโยชน์แห่งตนและพวกพ้องเช่นกัน

คำว่า “โลกาธิปไตย” หมายถึง การใช้อำนาจการปกครองโดยคำนึงถึงกระแสโลก หรือ กระแสนิยมของประชาชนเป็นการเฉพาะหน้าเป็นใหญ่ โดยมีได้คำนึงถึงหลักเหตุผล และความถูกต้องเป็นธรรม หรือผลเสียที่อาจจะเกิดตามมาในระยะยาว หรือใช้อำนาจการ ปกครองตามแบบที่รู้จักกันในสมัยนี้ว่า ทำเพียงเพื่อ หาคะแนนเสียงนิยม เป็นการเฉพาะ หน้า โดยมีได้คำนึงถึงความถูกต้องเป็นธรรม

ส่วนคำว่า “ธรรมาธิปไตย” หมายถึง การใช้อำนาจการปกครองโดยคำนึงถึงความถูกต้อง เป็นธรรมตามหลักของเหตุและผล ใช้อำนาจการปกครองโดยมีสติกำกับ โดยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ตามหลักการ กติกา และระเบียบกฎเกณฑ์ที่ตกลงกันไว้ก่อนแล้ว เป็นสำคัญ หรือ ถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คือ การใช้อำนาจ อย่างเป็นธรรม หรือใช้อำนาจ โดยธรรม นั่นเอง

การปกครองทั้ง ๒ ระบอบนี้ จะใช้อำนาจอธิปไตยแบบหนึ่งแบบใดก็ได้ คือจะใช้อำนาจ แบบอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย หรือธรรมาธิปไตยก็ได้ แต่การใช้อำนาจการปกครองที่ สอดคล้องกับกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนามากที่สุดคือ การใช้อำนาจแบบ ธรรมาธิปไตย โดยที่การปกครองระบอบราชาธิปไตยนั้น พระพุทธองค์ทรงสอนให้ผู้ปกครองทรงเป็น ธรรมราชา และใช้อำนาจแบบ ธรรมาธิปไตย โดยทรงสอนไว้ในจักรวรรดิวัตรธรรม ดังที่ พระราชาวรมุณี ได้สรุปไว้ ๕ ประเด็น คือ

๑ พระจักรพรรดินั้นเป็นธรรมาธิปไตย คือถือธรรมเป็นใหญ่ เคารพบูชาธรรม

๒ จัดการรักษา คุ่มครองป้องกัน และทำนุบำรุงแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแว่นแคว้น...ตลอดจน สัตว์ป่าอันควรสงวนพันธุ์

๓ ไม่ให้มีการกระทำที่ผิดธรรมขึ้นในแว่นแคว้นของตน คือ ป้องกันและกำจัดการกระทำที่ผิด ธรรมในแว่นแคว้น

๔ แบ่งปันและเฉลี่ยทรัพย์สินให้แก่ผู้ไม่มีทรัพย์สิน หมายความว่าไม่ให้มีผู้ยากจนในแว่นแคว้น
๕ ปรีกษาใต้ถามสมณพรหมณ์ หมายความว่าต้องแสวงหาปัญญาอยู่เสมอ โดยที่
ปรีกษาที่ดี บริสุทธิ มีคุณธรรม^๑

จากหลักการดังกล่าวนี้ พระราชวรมุนี ได้เน้น ๓ ประเด็น คือ

๑ ตนเองต้องตั้งมั่นในธรรม และต้องสร้างเสริมความเป็นธรรม และความชอบธรรมให้มากขึ้น ในแว่นแคว้น

๒ ต้องไม่ให้ความยากจน ต้องคอยเอาใจใส่หาทางให้คนไม่มีทรัพย์สินได้รับการแบ่งปัน และเพิ่มพูนทรัพย์สินแก่ผู้ยากไร้ขัดสน

๓ ต้องแสวงหาปัญญา ไม่กระทำการโดยความเห็นเฉพาะผู้เดียว ถึงแม้จะเป็นจักรพรรดิสูงสุดก็ต้องหาที่ปรีกษา และต้องคัดเลือกที่ปรีกษานักวิชาการที่ดี มีปัญญา บริสุทธิ สุจริต มีคุณธรรมจริงๆ ต้องหมั่นศึกษา ใต้ถามหาหรือแสวงหาปัญญาให้มากขึ้น เพื่อวินิจฉัยว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร^๒

ส่วนพระราชผู้ใช้อำนาจการปกครอง พึงดำรงพระองค์ให้ตั้งมั่นอยู่ใน ทศพิธราชธรรม (ดู รายละเอียด บทที่ ๕ ข้อ ๒.๕ (๑))

ส่วนรัฐที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย ทรงสอนให้ผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองตามหลัก อปรีหานิยธรรม (ดู รายละเอียด บทที่ ๕ ข้อ ๒.๕ (๔))

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาตามกระบวนการทัศน์ของพุทธศาสนา ถือได้ว่าแม้จะเป็นการปกครองระบอบราชาธิปไตยก็เป็นการปกครองที่ดีที่สุดได้ ถ้าผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองแบบธรรมาธิปไตย และการปกครองระบอบราชาธิปไตยก็เป็นการปกครองที่ดีที่สุดได้ ถ้าผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองแบบธรรมาธิปไตย และการปกครองทั้งสองระบอบนี้จะกลายเป็นการปกครองที่เลวที่สุดได้ ถ้าผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองที่ไม่เป็นแบบธรรมาธิปไตย

ฉะนั้นเมื่อนำแนวคิดแบบตะวันตกมาเปรียบเทียบกับกระบวนการทัศน์ในพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่ามี “มุมมอง” ที่แตกต่างกัน คือของตะวันตกจะเน้นที่ ตัว ระบอบการปกครอง เป็นสำคัญ ในขณะที่ของพุทธศาสนานั้นจะเน้นที่ การใช้อำนาจ การปกครอง เป็นสำคัญ โดยที่พุทธศาสนาถือว่าจะเป็นการปกครองระบอบใดก็ตาม ถ้าตัวผู้ปกครองใช้อำนาจการปกครองด้วยความไม่เป็นธรรมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองอยู่เสมอ แต่ถ้าผู้ปกครองใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมก็จะช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองอยู่เสมอเช่นกัน

ที่นั่นสัตว์ผู้นั้นก็เอาอย่างสัตว์ผู้ไปเก็บข้าวสาธิตคนแรกนั้น ทั้งได้ไปเก็บข้าวสาธิตมาไว้คราวเดียว เพื่อพอบริโภคถึง ๒ วัน ต่อมาก็ผู้ไปเก็บข้าวสาธิตมาไว้คราวเดียวเพื่อพอบริโภค ๔ วัน... เพื่อ บริโภค ๘ วัน โดยเห็นว่าการทำเช่นนี้เป็นการดีแล้ว เมื่อสัตว์เหล่านั้นพยายามเก็บข้าวสาธิตสะสม ไว้เพื่อบริโภคร่วมกัน เมื่อนั้น ข้าวสาธิตก็กลายเป็นข้าวที่มีรำห่อเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้าง ต้น ข้าวที่ถูกเก็บแล้วก็ไม่งอกขึ้นอีกเหมือนแต่ก่อน ปรากฏพร้อมเป็นหย่อมๆเป็นตอนๆ จึงมีข้าวสาธิต ขึ้นเป็นกลุ่มๆ

ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นจึงจับกลุ่มประชุมกันเป็นกลุ่มๆต่างปรับทุกข์กันว่า เราทั้งหลายบัดนี้ ได้เกิดมีธรรมอันเลวทรามปรากฏขึ้นในสัตว์ คือ พวกเราทั้งหลายแล้ว ด้วยว่าเมื่อก่อนนี้พวกเรา ได้เป็นผู้สำเร็จทางใจ มีปิตเป็นอาหาร มีรัศมีแผ่ชานออกทางกายของตนเอง สัญจรไปมาได้ ใน อากาศ อยู่ในวิมานอันสง่างาม สถิตอยู่ในวิมานนั้นเป็นเวลาช้านาน บางครั้งบางครั้งก็เกิดวัน ดินลอยขึ้นบนน้ำ เป็นของทั่วไปแก่พวกเราทุกคนเป็นเวลาช้านาน จัวันดินนั้นบริบูรณ์ด้วยสี กลิ่น และรส พวกเราทุกคนได้พยายามปั้นจัวันดินบริโภคเป็นค่าๆ เมื่อพวกเราทำอย่างนั้น รัศมีในกาย ของเราก็สูญหายไป เมื่อรัศมีสูญหายไปแล้ว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏขึ้น... ดวงดาวนักษัตร ทั้งหลายก็ปรากฏขึ้น... กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏขึ้น... เดือนหนึ่งและกิ่งเดือนก็ปรากฏขึ้น... ฤดูและปีก็ปรากฏขึ้น พวกเราทุกคนบริโภคจัวันดิน รับประทานจัวันดิน มีจัวันดินเป็นอาหาร ดำรงชีพอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน เพราะอภุศลกรรมทั้งหลายอันชั่วช้า (กิเลสต่างๆ) ได้ปรากฏขึ้นแก่ พวกเรา จัวันดินจึงสูญหายไป

เมื่อจัวันดินสูญหายไปแล้ว จึงมีกะบิตินปรากฏขึ้น กะบิตินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่นและรส พวกเราทุกคนได้บริโภคกะบิติน รับประทานกะบิติน มีกะบิตินเป็นอาหาร ดำรงชีพอยู่ได้สิ้นกาล ช้านาน แต่เพราะอภุศลกรรมทั้งหลายอันชั่วช้าได้ปรากฏขึ้นแก่พวกเรา กะบิตินจึงสูญหายไป

เมื่อกะบิตินสูญหายไปแล้ว จึงมีเครื่องดินปรากฏขึ้น เครื่องดินนั้นสมบูรณ์ด้วยสี กลิ่นและ รส พวกเราทุกคนได้บริโภคเครื่องดิน รับประทานเครื่องดิน มีเครื่องดินเป็นอาหาร ดำรงชีพอยู่ได้สิ้น กาลช้านาน แต่เพราะอภุศลกรรมทั้งหลายอันชั่วช้าได้ปรากฏขึ้นแก่พวกเรา กะบิตินจึงสูญหายไป

เมื่อเครื่องดินสูญหายไปแล้ว จึงมีข้าวสาธิตปรากฏขึ้นเองในที่ไม่ต้องไถ เป็นข้าวที่ไม่มีรำ ไม่มีแกลบ ขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร ตอนเย็นพวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาธิต ชนิดใดมาบริโภคในเวลาเย็น ถึงตอนเช้าข้าวสาธิตชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งอกขึ้นแทนที่ ตอนเช้า พวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาธิตชนิดใดมาบริโภค ถึงตอนเย็นข้าวสาธิตชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งอก ขึ้นแทนที่ไม่ปรากฏว่าพร้อมไปเลย

เมื่อพวกเราทุกคนบริโภคข้าวสาธิตซึ่งเกิดขึ้นเองในที่ไม่ต้องไถ รับประทานข้าวสาธิตนั้น มี ข้าวสาธิตนั้นเป็นอาหาร ดำรงชีพอยู่ได้สิ้นกาลช้านาน แต่เพราะอภุศลกรรมทั้งหลายอันชั่วช้าได้ ปรากฏขึ้นแก่พวกเรา ข้าวสาธิตนั้นจึงกลายเป็นข้าวที่มีรำหุ้มเมล็ดบ้าง มีแกลบห่อเมล็ดบ้าง แม้แต่

แบบ “แยกส่วน-ตัวใครตัวมัน” ขาดความเป็นหนึ่งเดียว เป็นเพียงแต่ความสัมพันธ์กันในเชิง อนุกรม (series) ที่มายืนเรียงแถวกันเฉยๆโดยไม่มีลักษณะของการรวมส่วนเป็นแบบ “Collectivism” และไม่มี การผสมผสานเป็นเนื้อเดียว(disharmony) จึงทำให้ขาด “นัย” แห่งความสัมพันธ์ที่แท้จริง^{๓๓}

เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าการที่แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบปัจเจกนิยม เสรีนิยม และทุนนิยม ดังกล่าวนี้น ย่อมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการ พัฒนาความคิด เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับสังคม และระดับมวลมนุษยชาติให้ก้าวไปสู่ความเป็น เอกภาพสากล (Universality) อย่างแท้จริงได้

ถ้าพิจารณา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ในทัศนะของพุทธศาสนาดูบ้าง พระธรรมปิฎก ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในบทความเรื่อง “พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑” (A Buddhist Solution for the Twenty-first Century) ซึ่งได้นำเสนอต่อ สภาศาสนาโลก ๑๙๙๓ ระหว่างวันที่ ๒๘ สิงหาคม - ๔ กันยายน ค.ศ. ๑๙๙๓ ณ นครชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ความว่า สาเหตุแห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นทั่วโลก เป็นเพราะมนุษย์เข้าใจความหมายของคำว่า Freedom หรือ เสรีภาพ ไม่ถูกต้อง คือเข้าใจว่าหมายถึงความมีอิสระเสรีที่จะแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองได้ตามใจชอบ และอิสระเสรีที่จะกระทำต่อธรรมชาติและมนุษย์อื่นได้ตามใจชอบ^{๓๔} ซึ่งความคิดเห็นในลักษณะนี้ถือว่าเป็น มิจฉาทิฎฐิ หรือ ความเห็นผิด โดยแยกออกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑ ความเห็นผิดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมองมนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ พยายามที่จะเข้าครอบครองและพิชิตธรรมชาติ จนสามารถบังคับใช้ธรรมชาติให้มาสนองตนหาของตนได้ตามใจชอบ โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายร้ายแรงที่จะเกิดตามมาภายหลัง หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การบริโภครวมชาติด้วยความโลภและขาดความรับผิดชอบ นั่นเอง

๒ ความเห็นผิดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมองมวลมนุษย์อย่างแบ่งแยก คือแยกส่วนว่าเป็นพวกเรา พวกเขา พวกนั้น พวกนี้ พวกโน้น และเพราะการมองอย่างแบ่งแยกนี้เอง จึงก่อให้เกิดความคิดที่จะต่อสู้แข่งขันระหว่างคนต่างกลุ่มต่างพวก จนทำให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมา

๓ ความเห็นผิดเกี่ยวกับ อุดมการณ์ของชีวิต โดยมองว่าชีวิตจะประสบความสุขสูงสุดได้ต่อเมื่อสามารถแสวงหาวัตถุมาบำรุงบำเรอตนเองให้ได้มากที่สุด^{๓๕}

จากความเห็นผิด และการมองอย่างแบ่งแยกดังกล่าวนี้ จึงทำให้มนุษย์กลายเป็นคนใจแคบ เห็นแก่ตัว เกิดความรู้สึกหวงแหนกีดกัน หรือที่พุทธศาสนาเรียกว่า มัจฉริยะ ๕ คือ

- ๑ ความรู้สึกหวงแหนกีดกันเรื่องสถานที่อยู่อาศัย ท้องถิ่น ดินแดน หรือประเทศของตน
- ๒ ความรู้สึกหวงแหนกีดกันเรื่องพรรคพวก พงศ์เผ่าเหล่ากอ ภาษา เชื้อชาติ ศาสนา
- ๓ ความรู้สึกหวงแหนกีดกันเรื่องลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และสิทธิผลประโยชน์ต่างๆ
- ๔ ความรู้สึกหวงแหนกีดกันเรื่องชั้น วรรณะ และสีผิวต่างๆ
- ๕ ความรู้สึกหวงแหนกีดกันเรื่องความรู้ความสามารถที่มีแตกต่างกัน^{๑๖}

เพราะฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ได้ จะต้องสร้าง สัมมาทิฐิ หรือ ความเห็นที่ถูกต้อง ให้เกิดขึ้น คือให้เข้าใจความหมายของ Freedom หรือ เสรีภาพ เสียใหม่ว่า หมายถึงเสรีภาพที่จะบริโภครวมชาติด้วยความรับผิดชอบ, เสรีภาพที่จะอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์ด้วยความเมตตากรุณาต่อกัน และเสรีภาพที่จะแสวงหาวัตถุสิ่งของมาบำรุงตนเพียงเพื่อเป็น "ปัจจัย ๔" และถ้าให้ถึงขั้นอุดมการณ์ก็คือ การฝึกฝนให้มี "เสรีภาพภายในตน" ที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง และความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน

ถ้าเมื่อใดที่บุคคลสามารถพัฒนาความคิดเห็นให้เกิดสัมมาทิฐิขึ้นได้ ภาวะจิตของเขาจะค่อยๆยกระดับสูงขึ้น โดยเริ่มเปลี่ยนจากสภาพที่พุทธศาสนาเรียกว่า "มนุสฺสเนรยโก" (ร่างกายเป็นมนุษย์แต่จิตใจตกรอก) เพราะมี โทสะ คอยเผาผลาญอยู่ตลอดเวลา หรือ "มนุสฺสเปโต" (ร่างกายเป็นมนุษย์แต่จิตใจเป็นเปรต) เพราะมี ความโลภ ความกระหายหิวครอบงำอยู่ตลอดเวลา แล้วค่อยๆเปลี่ยนเป็น "มนุสฺสมนุสฺโส" คือ ร่างกายเป็นมนุษย์และจิตใจก็เป็นมนุษย์ด้วย เพราะจิตใจประกอบด้วย กุศลกรรมบถ หรือมีมนุษยธรรม คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่า งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ งดเว้นจากการประทุษร้ายผิดในกาม งดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเหลวไหล ใจไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่พยายามปกป้องร้ายผู้อื่น และเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม หรือถ้าจะยกระดับให้สูงขึ้นไปถึงขั้นที่เรียกว่า "มนุสฺสเทโว" คือ ร่างกายเป็นมนุษย์ แต่จิตใจเป็นเทวดาหรือพรหมตามที่เรียกกันว่า พรหมวิหาร ๔^{๑๗} คือมี เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แล้ว จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นไปอย่าง รวมส่วน (collectivism) กันเป็นหนึ่งเดียว (diversity in unity) มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ถ้าเมื่อใดที่เพื่อนมนุษย์อื่นดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติ เราก็แสดงความปรารถนาดีโดยการมี เมตตา ต่อเขา, ถ้าเมื่อใดที่เขาต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบาก เราก็แสดงความห่วงใยโดยการ กรุณา ต่อเขา เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขารอดพ้นจากความทุกข์ยากลำบากนั้น, ถ้าเมื่อใดที่เขาประสบกับความสุข

ความสำเร็จในชีวิตเราก็แสดงความยินดีด้วยกันความสำเร็จนั้นโดยการมี มุทิตา ต่อเขา แต่การแสดงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยการมี เมตตา กรุณา และมุทิตาดังกล่าว ก็เฉพาะในกรณีที่เขาประพฤติปฏิบัติโดยไม่ละเมิดต่อกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และละเมิดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ถ้าเมื่อใดที่เขาละเมิดกฎเกณฑ์ดังกล่าว จนอาจก่อให้เกิดความเสียหาย และต้องเป็นเหตุให้เขาต้องรับผลแห่งการกระทำนั้น เราก็แสดงออกโดยการมี อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง มีท่าที *เฉยมอง* ได้ ไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซง ปล่อยให้เขาต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำนั้น ปล่อยให้ไปไปตามกฎแห่งกรรมที่จะเข้ามาจัดการกับการกระทำของเขาต่อไป^{๑๔}

นอกจากนี้ในหลักคำสอนเรื่อง “สังคหวัตถุ ๕” พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนถึงหลักความสัมพันธ์ในลักษณะของการสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกันโดยการให้ ทาน เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้รอดพ้นจากความทุกข์ยากลำบาก, ให้พูดต่อกันด้วย ปิยวาจา คือการเจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ยกย่อง และให้เกียรติกัน, ให้ประพฤติตนอย่างมี *อัตถจริยา* คือการประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน และให้วางตนอย่าง *สมานัตตตา* คือการวางตนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ในหลักคำสอนเรื่อง “ทิส ๖” ยังได้ทรงสั่งสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในลักษณะ ต่างตอบแทน ที่ช่วยรักษาสีลธิให้แก่กันและกันอีกด้วย (ดูรายละเอียดที่กล่าวแล้วในบทที่ ๕ ข้อ ๒.๔) และเพื่อที่จะให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นไปอย่างยุติธรรม และมีความสมดุลมากยิ่งขึ้น ในหลักคำสอนเรื่อง “อคติ ๔” ทรงสอนให้แต่ละคนรักษาความสัมพันธ์โดยปราศจากอคติลำเอียงต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นลำเอียงเพราะรัก (ฉันทาคติ), ลำเอียงเพราะชัง (โทสาคติ), ลำเอียงเพราะเขลา (โมหาคติ) และลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ)

เพราะฉะนั้นถ้านำแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์แบบตะวันตกมาผสานกับกระบวนทัศน์ในพุทธศาสนา โดยที่ทางตะวันตกจะยอมลดแนวคิดแบบ *ปัจเจกนิยม* ที่มองมนุษย์แบบ แยกส่วน และยอมลดบรรยากาศแห่งการต่อสู้แข่งขันกันภายใต้กติกาของสังคมนั้น แล้วให้หันมาเพิ่มแนวคิดแบบ *รวมส่วน* ในลักษณะของ *สัมพันธภาพนิยม* (Collectivism) และเพิ่มบรรยากาศแห่งความเอื้ออาทร หันหน้าเข้าหากันให้มากขึ้น ก็จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เกิดความยืดหยุ่น คือไม่แข็งกระด้าง แต่ก็ไม่หย่อนยาน หากแต่เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ สมดุลและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย นอกจากนี้ยังได้ชื่อว่าเป็นการคืนเกียรติและศักดิ์ศรีให้แก่มนุษย์ในแง่ที่ว่า ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้กติกาที่ถูกสร้างขึ้นจากภายนอกตัวมนุษย์ หากแต่มนุษย์ยังดำเนินความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันภายใต้ กติกาที่

เกิดจากภายในตัวเขาเอง คือ รู้เอง สำนึกเอง ว่าควรจะประพฤติปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไร จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการช่วยกันรักษาลิทธิของกันและกัน แนวคิดในลักษณะนี้จะมีส่วนเอื้ออำนวยต่อการ พัฒนาความคิด เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับสังคม และระดับมวลมนุษยชาติให้ก้าวไปสู่ความเป็น เอกภาพสากล ได้มากกว่า

๖ มุมมองเกี่ยวกับ หลักแห่ง “สิทธิ” กับหลักแห่ง “เมตตา” กับสิทธิมนุษยชน

จากหลักคำสอนเรื่อง พรหมวิหาร ๔ ในข้อก่อนได้กล่าวถึงเรื่อง หลักแห่งความเมตตา ไว้บ้างแล้ว แต่ที่น่ามากกล่าวในข้อนี้อีกครั้งหนึ่ง ก็เพื่อที่จะให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับ หลักแห่งความเมตตากับสิทธิมนุษยชน ในแง่มุมต่างๆให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยจะหยิบยกเอางานนิพนธ์ของ ปรีชา ช่างขวัญยืน ที่เปรียบเทียบให้เห็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่ง สิทธิ (ตามแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก) กับแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ เมตตา (ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา) ซึ่งได้เปรียบเทียบไว้ ๔ ประเด็นดังนี้

ประการแรก สิทธิเป็นวิถีทาง (Means) ไปสู่จุดหมายอื่น มิใช่เป็นจุดหมาย (End) ในตัวเอง จุดหมายของสิทธิซึ่งบุคคลอ้างก็มักได้แก่ประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นการที่คนเรากำหนดความคิดเรื่องสิทธิขึ้นก็เพราะคำนึงถึงหรือห่วงใยตัวเองเป็นที่ตั้ง ต้องการที่จะให้คนและสิ่งที่ยึดถือถือว่าเป็นของตนดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัย เช่น สิทธิในชีวิตก็เพื่อป้องกันการถูกผู้อื่นทำร้าย สิทธิในทรัพย์สินก็เพื่อให้ตนเกิดความมั่นใจว่า จะได้รับโภคทรัพย์สินนั้นโดยไม่ถูกผู้อื่นแย่งชิงไป ส่วนเมตตานั้นเกิดจากหลักการละตัวเอง มิใช่ห่วงตัวเอง การละตัวเองได้ทำให้คิดห่วงใยผู้อื่น คำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น จึงให้สิทธิแก่ผู้อื่นโดยที่ผู้นั้นไม่ต้องเรียกร้อง ขอบทานได้รับการบริจาคก็ด้วยความเมตตา หากใช้สิทธิที่จะได้รับการบริจาคไม่ หากคนเรามีความเมตตาแล้วก็จะให้อะไรแก่ผู้อื่นมากกว่าสิทธิที่เขามีและเรียกร้อง ถ้าคนมีเมตตาแล้วสิทธิก็เกือบไม่ต้องพูดถึง แต่ถ้าคนเราใช้สิทธิอย่างเดียว คนก็จะต้องทำอะไรหลายอย่างที่มาจากความเมตตา เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การเอารัดเอาเปรียบอย่างถูกกฎหมาย ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ เพราะคนเราอาจอ้างสิทธิในการทำสิ่งที่ตนได้เปรียบ หรือไม่ทำสิ่งที่ตนเห็นว่าเป็นภาระโดยไม่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทน ในที่สุดสังคมก็จะเป็นแบบตัวใครตัวมัน คนฉลาดเอาเปรียบคนโง่ คนแข็งแรงเอาเปรียบคนอ่อนแอ คนรวยเอาเปรียบคนจน ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมขึ้นในที่สุด

เราอาจคิดว่าการสร้างคนให้ดีมีเมตตาทั้งหมดนั้นทำได้ยากยิ่ง จึงต้องมีคนที่ไม่ดี และหากคนพวกนี้จะเมิดผู้อื่น หลักเมตตาก็ไม่อาจช่วยได้ จึงต้องยอมรับเรื่องสิทธิเพื่อแก้ไขปัญหาอันจะเกิดจากคนพวกนี้ ข้อคิดดังกล่าวนี้ถูกต้อง แต่ไม่ควรใช้สิทธิเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว เพราะคนไม่ดีที่ว่ำนั้นมีน้อย และอาจน้อยลงได้อีกถ้าเราอบรมกล่อมเกล่าจิตใจคนอยู่เสมอ แต่ถ้าอ้างแต่สิทธิแล้วทั้งการอบรม คนก็จะเห็นแก่ตัวและเฝ้าแต่ปกป้องสิทธิของตนยิ่งกว่าจะคิดช่วยเหลือใคร แม้การสร้างคนดีจะยากกว่าการกำหนดสิทธิแล้วรักษาด้วยกฎหมาย แต่ถ้าคนดีแล้วภาระในการ

ใช้กฎหมายก็ลดลง ยิ่งทำให้คนดีได้มากเพียงไรการละเมิดกฎหมายก็น้อยลงมากเพียงนั้น และถ้าระบบการศึกษาปัจจุบันดีจริง เราก็ต้องสร้างคนที่ดีมีเมตตาได้เช่นเดียวกับการสอนเรื่องสิทธิ ซึ่งก็เป็นนามธรรมไม่น้อยกว่ากัน และการศึกษา ก็ควรจะสร้างคนดีให้แก่สังคมได้มากขึ้นเรื่อยๆ

ประการที่สอง สิทธินั้นรักษาและควบคุมได้ด้วยอำนาจของรัฐ คือกฎหมาย การควบคุมด้วยอำนาจนั้นจะทำให้รวดเร็วและสามารถลงโทษได้ในระยะเวลาสั้น มีตัวบทกฎหมายที่เปิดเผยและชัดเจน จึงดูเหมือนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการสั่งสอนให้คนดีมีเมตตาเพื่อจะได้ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น แต่ถ้ามองกันโดยส่วนรวมและระยะยาวแล้ว การทำให้คนมีเมตตา มีประโยชน์มากกว่า เพราะคนพวกนี้จะไม่ละเมิดสิทธิ ภาระทางกฎหมายก็ไม่เกิดแก่รัฐ และเป็นการควบคุมที่ถาวร เพราะบุคคลควบคุมตนเอง เช่น ถ้าเราห้ามคนเมาสุราอาละวาด คนคนเดียวอาจทำผิดข้อนี้หลายครั้ง ถ้าใช้กฎหมายควบคุมก็ต้องลงโทษกันไปเรื่อยๆ แต่ถ้าสอนให้คนไม่ดื่มสุรา ความผิดจากการเมาสุราอาละวาดจะไม่เกิดขึ้นเพราะคนพวกนี้ การใช้หลักเมตตาและความเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ส่วนการใช้หลักสิทธิและใช้อำนาจกฎหมายบังคับเป็นมาตรการเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว เราจึงควรเน้นที่การป้องกันปัญหามากกว่าการปล่อยให้ปัญหาเกิดขึ้นแล้วตามแก้ไข

ประการที่สาม สิทธิเป็นแนวความคิดที่จะแยกคนออกเป็นหน่วยๆ แล้วสร้างขอบเขตให้อยู่แยกกัน เมื่อไม่มีการเกี่ยวข้องกันในเรื่องที่กำหนดไว้ก็ไม่มีปัญหาวิวาทกันด้วยเหตุนี้ สิทธิเป็นหลักการของปัจเจกนิยม (Individualism) ต้องการให้ปัจเจกชนมีอำนาจมากๆ รัฐหรือปัจเจกชนอื่นมายุ่งเกี่ยวได้น้อย ยิ่งให้สิทธิแก่ปัจเจกชนมากเพียงไร รัฐก็มีอำนาจน้อยลงเพียงนั้น บางครั้งถึงกับปล่อยให้คนเบียดเบียนกันก็มี เช่น ถ้ารัฐปล่อยให้ผู้ผลิตมีสิทธิมากเพียงไร ผู้บริโภคก็จะถูกเอารัดเอาเปรียบมากเพียงนั้น ถ้าเราให้สิทธิธนาคารออกเงินกู้ซื้อที่ดินแก่นายทุน คนจนก็ต้องเดือดร้อนเรื่องที่อยู่เพราะไม่สามารถซื้อได้

ความเมตตานี้ไม่ต้องการแยกคนออกจากกันแบบต่างคนต่างอยู่ แต่ช่วยให้คนที่เหนือกว่าคอยดูแลผู้ที่ด้อยกว่า ไม่เอารัดเอาเปรียบแม้เมื่อทำได้อย่างถูกกฎหมาย และจะช่วยผู้อื่นแม้ไม่มีกฎหมายบังคับให้ช่วย แต่ทั้งนี้ต้องถือว่าคนมีความสัมพันธ์กันและพึงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สุขด้วยกัน ทำให้คนร่วมมือกันแทนที่จะพยายามแยกกัน ในปัจจุบันเราจะเห็นว่าคนถูกทำร้ายมักไม่ได้รับความช่วยเหลือ เพราะคนถือว่าไม่ใช่กิจการอะไรของตัว แม้ไม่ช่วยก็ไม่ละเมิดสิทธิใคร แต่ถ้าคนมีเมตตาแล้วก็ช่วยเหลือโดยไม่ต้องพิจารณาถึงเรื่องสิทธิ ข้อนี้สะท้อนให้เห็นผลเสียของการเน้นสิทธิแทนเมตตา สิทธิทำให้คนอ้างว่า ว่าเหว และขาดเพื่อน เมื่อไรที่คนหนึ่งอ้างสิทธิที่จะได้ อีกคนหนึ่งก็จะอ้างสิทธิที่จะไม่ให้ คนทั้งสองก็จะขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรืออาจกลายเป็นศัตรูกัน ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักแห่งเมตตาอย่างเห็นได้ชัด

ประการที่สี่ สิทธิเป็นแนวคิดเชิงลบ ส่วนเมตตาเป็นแนวคิดเชิงบวก เช่น ถ้าอ้างว่าสัตว์มีสิทธิที่จะไม่ถูกทำลายชีวิต และรัฐออกกฎหมายห้ามเบียดเบียนสัตว์ เพื่อรักษาสิทธิของสัตว์ไว้ คนก็จะ

ไม่เบียดเบียนสัตว์ แต่คนก็จะไม่ทำสิ่งที่เป็นเชิงบวก คือคนจะไม่เอาใจใส่สัตว์ ไม่ช่วยเมื่อสัตว์อยู่ในอันตราย หรือไม่ให้ทานแก่สัตว์ แต่ถ้าคนเรามีเมตตา การเบียดเบียนสัตว์ก็เป็นสิ่งที่เขาไม่ทำโดยอัตโนมัติ นอกจากนั้นเขายังช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สัตว์ ไม่เพียงเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ แต่เขาจะทำสัตว์ให้อ้วนด้วย คนในสังคมก็เช่นเดียวกัน ถ้าคิดเฉพาะเรื่องสิทธิ คนรวยอาจจะไม่ละเมิดสิทธิคนจน แต่เขาก็อาจปล่อยให้คนจนทุกข์ยากโดยไม่ช่วยเหลือ ตรงกันข้ามถ้าคนรวยมีเมตตา แม้ไม่พูดถึงสิทธิจะได้รับความช่วยเหลือ คนรวยที่มีเมตตาก็จะช่วยคนจนให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ดังที่เราบริจาคช่วยการกุศลต่างๆ โดยสิทธิแล้วเราจะไม่บริจาคก็ได้ เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐที่จะต้องจัดการเรื่องเหล่านั้น

ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วจึงเข้าใจได้ว่าทำไมพุทธศาสนาจึงไม่สนับสนุนการลงโทษเท่ากับการสร้างสภาวะทางเศรษฐกิจให้ดี และไม่สนับสนุนการลงโทษคนผิดเท่ากับการให้ทานซึ่งป้องกันมิให้คนทำผิด นั่นเพราะว่าระหว่างสิทธิกับความเมตตา พุทธศาสนาเลือกความเมตตาเป็นหลัก เมื่อใช้หลักเมตตาไม่ได้ผลแล้วจึงคำนึงถึงหลักของสิทธิซึ่งพุทธศาสนาถือเป็นเรื่องรอง และให้ความสำคัญน้อยกว่าความเมตตา การพูดกันด้วยสิทธิจะไม่ทำให้คนมีใจผูกพันกัน และไม่ทำให้คนดีขึ้น แต่เมตตาสร้างคนให้ดีและคบหากันด้วยน้ำใสใจจริง เป็นเครื่องทำลายรั้วกันมนุษย์ซึ่งสิทธิสร้างขึ้น^{๑๔}

ตามที่ยกมาให้ดูทั้ง ๔ ประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิ หรือสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตก นอกจากไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังแล้ว ยังอาจสร้างเงื่อนไขและเปิดโอกาสให้มีการละเมิดสิทธิของกันเองได้อีกด้วย แต่ถ้านำแนวคิดดังกล่าวนี้มาผสมกับหลักแห่งเมตตาธรรมตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา จะช่วยให้มนุษย์เห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น และจะช่วยแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังและยั่งยืนถาวรกว่าอีกด้วย

๗ มุมมองเกี่ยวกับ ความคิดความเชื่อเรื่อง “อัตตา” กับสิทธิมนุษยชน

ตามที่ได้อธิบายมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า ประชาคมตามแนวคิดแบบตะวันตกยังคงเป็นเพียงประชาคมในระดับ โลภียะ คือ ทั้งฝ่ายตัวผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ต่างก็ยังคงมีสภาพจิตที่ถูกครอบงำไว้ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา ยังคงเป็นประชาคมแห่งการใฝ่อำนาจและสะสมโภคทรัพย์ตาม “ประสาโลกๆ” ทั้งหลาย ประกอบกับคนในสังคมแบบนี้ถูกปลูกฝังให้ยึดถือเอา ความสุขสบายอันเกิดจากการมีวัตถุเป็นเป้าหมายของชีวิต ในการแสวงหาวัตถุที่ว่ำนั้น ดำเนินไปภายใต้กฎเกณฑ์กติกากแห่ง ระบบทุนนิยม และ ระบบเสรีนิยม จึงเท่ากับเป็นการปลูกฝังแนวคิดความเชื่อและวิถีดำเนินชีวิตที่เกื้อหนุนต่อธรรมชาติฝ่ายต่ำของมนุษย์ คือ ธรรมชาติแห่งความเห็นแก่ตัว นั่นเอง เหมือนกับที่ ฮอบส์ (Hobbes) นักปรัชญา

กลุ่ม อัตนนิยม (Egoism) ชาวอังกฤษท่านหนึ่งได้เคยวิเคราะห์ไว้ว่า โดยแก่นแท้ของมนุษย์แล้ว มีธรรมชาติของความเห็นแก่ตัวและทำเพื่อตัวไม่โดยตรงก็โดยอ้อม บางการกระทำถ้าดูอย่างผิวเผินเสมือนว่าทำเพื่อผู้อื่น แต่ถ้าพิจารณาลึกลงไปแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นเพียงการลงทุนเพื่อหวังผลตอบแทนมาสู่ตัวในภายหลัง^{๒๐} จึงทำให้ประชาคมแบบนี้เป็นประชาคมแห่งการเห็นแก่ตัว หรือถ้าจะอธิบายด้วยสำนวนของพุทธศาสนาก็เรียกได้ว่าเป็นประชาคมแห่งการยึดมั่นใน “อัตตา” หรือยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ในของของตน นั่นเอง ถ้าเมื่อใดที่คนในสังคมใดได้รับการปลุกฝังให้ยึดถือค่านิยมแบบนี้เข้ามามากๆ ก็จะทำให้คิดแต่เรื่องตัวและผลประโยชน์ของตัวเป็นที่ตั้ง ทุกการกระทำต่างคิดแต่จะมุ่งสู่ตัวเหมือนดังคำกล่าวที่ว่าถนนทุกสายต่างมุ่งสู่กรุงโรม เมื่อแต่ละคนต่างก็คิดอยู่แต่เรื่องสิทธิผลประโยชน์แห่งตนเช่นนี้ ย่อมนำไปสู่การละเมิด อัตตา หรือสิทธิผลประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์อื่นโดยปริยายด้วยเช่นกัน ฉะนั้นโลกทัศน์และวิถีดำเนินชีวิตแบบนี้จึงไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังและยั่งยืนถาวรได้

ถ้าพิจารณาเรื่องเดียวกันนี้ด้วยกระบวนการทัศน์ของพุทธศาสนาดูบ้าง จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของชีวิตว่าประกอบด้วยส่วนที่เป็น รูป กับนาม หรือถ้าจะแยกย่อยลงไปกว่านั้นเรียกว่า “ขันธ ๕” คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ โดยที่ขันธทั้ง ๕ นี้ ล้วนเป็น สังขตธรรม คือ ธรรมที่ตกอยู่ภายใต้ สังขตลักษณะ ตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ (ลักษณะที่ไม่คงที่ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา), ทุกขลักษณะ (ลักษณะที่เป็นทุกข์ ไม่สามารถคงสภาพเดิมได้) และอนัตตลักษณะ (ลักษณะที่ไม่มีตัวตนที่แท้จริง) แต่ด้วยเหตุที่จิตมนุษย์ถูกห่อหุ้มด้วย อวิชชา คือความไม่รู้ตามสภาพความเป็นจริง จึงไปหลงยึดมั่นเอาสิ่งที่ไม่มีความเป็นตัวตน ไม่เป็นของของตน ว่า มีตัวตน เป็นของของตน จากความยึดมั่นถือมั่นนี้เอง ที่ก่อให้เกิดตัณหา คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลงตามมา และด้วยอำนาจของความโลภ ความโกรธ และความหลง จึงไปสู่การเบียดเบียนสิทธิผลประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์อื่นไม่โดยทางตรงก็โดยทางอ้อม ถ้าจะแก้ปัญหานี้ให้ได้จะต้องทำ วิชชา หรือ ปัญญา ให้เกิดขึ้นโดยกระบวนการแห่ง อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา คือฝึกปฏิบัติตนให้ถึงพร้อมด้วยอภิสีลสิกขา, อภิจิตสิกขาและอภิปญญาสิกขา ก็จะทำให้รู้แจ้งเห็นจริงว่าที่แท้แล้ว รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงดังนี้แล้วจะเกิด นิพพิทา คือเบื่อหน่าย คลายกำหนด ลึนเพลิน และสิ้นยึดมั่น^{๒๑} ก็จะทำให้จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นลงได้ เมื่อ ละ อัตตาลงเสียได้ บุคคลนั้นจะไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์เข้าตัวหรือเพื่อตัวเป็นที่ตั้งอีกต่อไป หากแต่จะกระทำโดย

คำนึงถึงสิทธิผลประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์อื่นอยู่เสมอ จึงถือได้ว่าการละตัวตนเสียได้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของเพื่อนมนุษย์อื่นในขณะเดียวกันด้วย ฉะนั้นการอบรมสั่งสอนให้คนยึดถือโลกทัศน์และการดำเนินวิถีชีวิตตามกระบวนทัศน์แบบพุทธย่อมได้ชื่อว่าเป็นการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังและยั่งยืนถาวรกว่า

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าระหว่างแนวคิดแบบตะวันตกกับกระบวนทัศน์ในพุทธศาสนาตั้งอยู่บนคนละพื้นฐานความคิด คือ ของทางตะวันตกตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดแบบโลกียะ-ประสาโลกๆ ที่กำลังเกิดขึ้นและกำลังเป็นอยู่จริงๆ (IS) ในสังคมแบบวัตถุนิยม ฐกริก-นิยม บริโภคนิยม และเสรีนิยม ในขณะที่กระบวนทัศน์ของพุทธศาสนาตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดในเชิงอุดมการณ์ที่อยู่เหนือขึ้นไปกว่าระดับโลกียะ หรือเรียกได้ว่าสังคมในระดับที่ “ควรจะเป็น” (ought) ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วหากมนุษย์ยังคงติดอยู่แค่ระดับ “is” ก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังและยั่งยืนถาวรได้ แต่ถ้าจะก้าวให้ถึงระดับ “ought” ตามอุดมการณ์แบบพุทธ แม้ว่าสามารถที่จะแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังกว่า แต่ถ้าหวังจะก้าวไปให้ถึงจุดนั้นเลยทีเดียว ดูเป็นเรื่องค่อนข้างจะทำได้ยากสำหรับวิถีชีวิตในกระแสวัตถุนิยมแบบตะวันตก หนทางที่พอจะเป็นไปได้คือ เพียงแค่ยกระดับความเป็น “is” ขึ้นสู่ความเป็น “ought” ให้ได้สักระดับหนึ่ง และถ้าทำได้ก็ค่อยๆ กระโดดขึ้นไปเรื่อยๆ โดยพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดความเชื่อแบบตะวันตกให้ค่อยๆ ลดความคิดแบบ “อัตนิยม” ลง แล้วค่อยๆ เพิ่มโลกทัศน์และวิถีชีวิตในลักษณะของการละอัตตาแบบพุทธให้มากขึ้น จะช่วยให้มนุษย์ค่อยๆ ลดความเห็นแก่ตัวลง แล้วจะเพิ่มความเห็นอกเห็นใจแก่กันมากขึ้นในสัดส่วนที่สัมพันธ์กัน เมื่อนั้นจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังและยั่งยืนถาวรกว่า

๘ ความสรุป

ตามที่กล่าวมาในบทนี้ เรื่อง การผานแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกเข้ากับกระบวนทัศน์ในพุทธศาสนา พอที่จะสรุปเป็นประเด็นๆ ได้ดังนี้

๑ มุมมองเกี่ยวกับ อุดมการณ์และวิธีบรรลุดมการณ์ของชีวิต กับสิทธิมนุษยชน : ตามแนวคิดแบบตะวันตกถือเอาความสุขสบายอันเกิดจากการมีวัตถุเป็นอุดมการณ์ของชีวิต ในขณะที่ของพุทธศาสนาถือเอาความสงบด้านจิตใจเป็นอุดมการณ์ของชีวิต ซึ่งถ้าจะถือตามอุดมการณ์และวิธีบรรลุดมการณ์ตามแนวคิดแบบตะวันตก นอกจากจะไม่ช่วยแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังแล้ว ยังจะมีส่วนเพิ่มปัญหาให้มากยิ่งขึ้น ถ้าจะทำ

ให้ปัญหานี้ลดน้อยลง ทางตะวันตกจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยพยายามโน้มน้อมมาทาง กระบวนทัศน์แบบพุทธให้มากขึ้น ถ้ายังโน้มน้อมมาได้มากเท่าใด จะช่วยแก้ปัญหาละเมิด สิทธิมนุษยชนได้มากขึ้นเป็นเงาตามตัวเท่านั้น

๒ มุมมองเกี่ยวกับ **เงื่อนไขปัจจัย** แห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนและ **แนวทางแก้ไข** : ตามแนวคิดแบบตะวันตกมีลักษณะสอดคล้องกับโลกทัศน์แบบ **วัตถุนิยม** ที่ถือว่า **เงื่อนไขภายนอก** เป็นต้นเหตุแห่งการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถ้าจะแก้ปัญหานี้ให้ได้จะต้องกำจัดเงื่อนไขดังกล่าวให้เบาบางลงหรือหมดสิ้นไป แล้วการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเบาบางลงหรือหมดสิ้นไปด้วย ในขณะที่ของพุทธศาสนามีแนวคิดที่สอดคล้องกับโลกทัศน์แบบ **จิตนิยม** ที่ถือว่า **เงื่อนไขภายใน** คือความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นต้นเหตุที่แท้จริงของการละเมิดสิทธิมนุษยชน ถ้าจะแก้ปัญหานี้ให้ได้จะต้องฝึกอบรมจิตมนุษย์ให้ดีเสียก่อน โดยพยายามทำให้กิเลสตัณหาเบาบางลงหรือหมดสิ้นไป แล้วเขาก็จะไม่กระทำการใดๆเป็นไปในทางที่ละเมิดสิทธิของเพื่อนมนุษย์อื่นอีก ถ้าทางตะวันตกจะปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยหันมาเน้นที่ **เงื่อนไขปัจจัยภายใน** ให้มากขึ้น ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้มีประสิทธิภาพกว่า

๓ มุมมองเกี่ยวกับ **ระบอบการเมืองการปกครอง** กับสิทธิมนุษยชน : ตามแนวคิดแบบตะวันตกถือว่า **“ตัว”** ระบอบการเมืองการปกครอง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองระบอบเผด็จการหรือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ให้สิทธิแก่ผู้ปกครองใช้อำนาจได้ตามใจชอบ โดยปราศจากการถ่วงดุลและคานอำนาจกัน จึงเปิดโอกาสให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจไปในทางที่ละเมิดสิทธิของผู้อยู่ใต้ปกครองอยู่เสมอหนทางที่จะแก้ปัญหานี้ให้ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้เข้าไปตรวจสอบเพื่อถ่วงดุลและคานอำนาจกัน แล้วจะช่วยป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้อยู่ใต้ปกครองได้มากขึ้น ในขณะที่กระบวนทัศน์ของพุทธศาสนามีได้ให้ความสำคัญที่ตัวระบอบการเมืองการปกครอง หากแต่จะให้ความสำคัญที่ **ตัวผู้ปกครอง** และ **การใช้** อำนาจการปกครอง โดยพุทธศาสนาถือว่าเป็นการปกครองระบอบใดก็ได้ ถ้าตัวผู้ปกครองเป็นคนดีมีศีลธรรม และใช้อำนาจการปกครองอย่างเป็นธรรม ก็จะไม่ใช้อำนาจนั้นไปในทางที่ละเมิดสิทธิของผู้อยู่ใต้ปกครอง ถ้าทางตะวันตกจะปรับเปลี่ยนความคิด โดยหันมาให้ความสนใจที่จะปลูกฝังจิตสำนึกของตัวผู้ปกครองและการใช้อำนาจการปกครอง ให้สอดคล้องกับกระบวนทัศน์แบบพุทธให้มากขึ้น เชื่อว่าจะช่วยแก้ปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้นด้วย

๔ มุมมองเกี่ยวกับ *ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิทธิมนุษยชน* : ตามแนวคิดแบบตะวันตกเน้นความสำคัญของปัจเจกชน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นไปอย่างหลวมๆแบบตัวใครตัวมัน ประกอบกับการถือเอาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเสรีนิยม โดยเปิดโอกาสให้เอกชนต่อสู้แข่งขันกันอย่างเต็มที่ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ ทำให้แล้งน้ำใจ ใครมีอายุสาวได้สาวเอา และก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้ง่าย แต่ตามกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนาจะเน้นความสัมพันธ์แบบรวมส่วน โดยเห็นอกเห็นใจต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทรัพย์สินสมบัติที่หามาได้ก็ให้บริโภคน้อยเพื่อเป็นปัจจัย ๔ พอยังชีพ ส่วนที่เหลือจากนั้นให้รู้จักสละปันแก่ผู้อื่นตามควร แนวคิดแบบนี้จะทำให้มนุษย์เลิกคิดแข่งขันกัน หันหน้าเข้าหากัน และช่วยเหลือกัน ถ้าทางตะวันตกจะพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยพยายามปลูกฝังแนวคิดแบบรวมส่วน และเอื้ออาทรต่อกันให้มากขึ้น จะช่วยแก้ไขปัญหากการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้มากขึ้นเช่นกัน

๕ มุมมองเกี่ยวกับ *หลักแห่ง "สิทธิ" และหลักแห่ง "เมตตา"* กับสิทธิมนุษยชน : การดำเนินวิถีชีวิตตามแนวคิดแบบตะวันตกตั้งอยู่บนหลักแห่งสิทธิ คือ พยายามเรียกร้องสิทธิให้แก่ตนเองมากที่สุด พยายามรักษาสภานิติธรรมนั้นไว้อย่างดีที่สุด และพยายามปกป้องการถูกละเมิดสิทธิอย่างเต็มกำลังที่สุด ฯลฯ หลักการแห่งสิทธิดังกล่าวจึงเป็นหลักการที่คำนึงถึงแต่ตนเองเป็นที่ตั้ง โดยพยายามคิดอยู่เสมอว่าคนอื่นต่างก็พยายามเรียกร้องปกป้อง และรักษาสภานิติธรรมของเขาเต็มกำลังเช่นกัน เมื่อต่างฝ่ายต่างก็พยายามสร้างกำแพงแห่งสิทธิ กั้นกลางระหว่างกันเช่นนี้ ทำให้มนุษย์ต้องอยู่อย่างแยกจากกัน ไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่การดำเนินวิถีชีวิตตามกระบวนทัศน์ของพุทธศาสนาตั้งอยู่บนหลักการแห่งเมตตา ซึ่งเป็นหลักการที่หยิบยื่นความรู้สึกร่วมใจให้แก่กันและกัน หลักการแห่งเมตตาจึงเปรียบเสมือน "สะพาน" เชื่อมมนุษย์ให้เดินเข้ามาหากัน รวมเป็นส่วนเดียวกัน และช่วยดูแลรักษาให้แก่กัน ถ้าทางตะวันตกจะยอมปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยหันมาเน้นหลักแห่งความเมตตาให้มากขึ้น จะช่วยปกป้องสิทธิมนุษยชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเช่นกัน

๖ มุมมองเกี่ยวกับ *ความคิดความเชื่อเรื่อง "อัตตา"* กับสิทธิมนุษยชน : ตามแนวคิดแบบตะวันตก ถือว่าประชาคมของมนุษย์เป็นประชาคมแห่งอัตตนิยม ประชาคมแห่งโลกียะที่ยังยึดมั่นถือมั่นในตัวตน การที่ต่างฝ่ายต่างทำเพื่อตนเช่นนี้จึงก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิของผู้อื่นอยู่เสมอ แต่ตามหลักคำสอนแห่งพุทธศาสนาเป็นประชาคมแห่งการละตัวตน เมื่อคนในสังคมสามารถละอัตตาเสียได้ ภายในจิตใจของเขาก็ย่อมมีที่ว่างพอที่จะคิดถึง

หัวอกผู้อื่นมากขึ้น จะนั่นถ้าทางตะวันตกจะปรับเปลี่ยนแนวคิดโดยพยายามลดค่านิยมแบบ อัตนิยม ลง แล้วเพิ่มแนวคิดแบบ ละอิตตา ให้มากขึ้น จะช่วยทำให้มนุษย์ช่วยกันรักษาสีทิตให้แกกันมากขึ้นเป็นเงาตามตัวเช่นกัน

การที่จะผสมแนวคิดสองระบบนี้เข้าด้วยกันได้ ก็ต่อเมื่อทางตะวันตกจะยอมรับในข้อจำกัดและช่องโหว่ในระบบแนวคิดของตน และตระหนักถึงคุณค่าในแนวคิดของกันและกัน แล้วเปิดใจให้กว้างพร้อมที่จะรับแนวคิดดังกล่าวไปผสมเข้ากับแนวคิดของตน โดยทำแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง ก็เชื่อว่าจะช่วยให้ก้าวไปถึงจุดหมายที่ต้องการ คือสามารถลดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างจริงจังมากขึ้น

